videtur, quod visitatores prescribant nomina singularium ecclesiarum cuiuslibet terretorii specialiter et numerum altarium (et) altaristarum cuiuslibet ecclesie, designando ipsa altaria per nomina sanctorum, in quorum sunt honore consecrata.

III.

Brandenburger

Synodal-Statuten aus den J. 1435. 1436.

(Aus einer Handschrift der Bibliothek der Ritter-Akademie. vgl: Einl: S. 18.)[1].

Mandat dominus Brandeburgensis omnibus et singulis ecclesiarum Prelatis, Canonicis, Rectoribus nec non sacerdotibus et clericis beneficiatis quibuscunque, Quatenus ante incepcionem quarumcunque horarum Salutacionem integraliter cum Jehsus Christus premittere non obmittant et in fine misse Recordare dixerint de hoc incolis, ac indulgencias ad illud largissime concessas recepturi.

Preterea mandat idem dominus Brnd: omnium ecclesiarum prelatis etc., Quatenus quatuor ewangelistarum et quatuor ecclesie doctorum, videlicet Gregorii, Ambrosii, Augustini et Jeronimi festa et cuiuslibet illorum sub duplici festo in choro et ecclesia duntaxat, ne populus grauetur, cum pulsu et cantu sollempnant et celebrent. Et quod rectores scolarium cum suis scolaribus officia diuina in eiusdem festiuitatibus, prout in festis apostolicis fieri consuevit, omni anno perpetuis temporibus decantari (decantare) debebunt. Idem omnibus vere penitentibus, confessis et contritis, qui in festo Thome de Aquino diuinis officiis, capellis siue oratoriis in dyocesi Brnd: situatis interfuerint, missam de sancto Thome audierint siue celebrauerint, oblacionem ad altare detulerint aut sanctum monasterium, vbi fuerit, introierit, quociescunque talia fecerint, XL. dies indulgenciarum indulsit et concessit, exhortans nichilominus rectores ecclesiarum et ministros scholasticos et scolarium

omnes communiter veniant. Item queratur media (?) vita etc. Item an bene et continue vestem deferant regularem. Item an ieiunia ecclesie et regule debite observent. Item quot officia inter se habeant et que sint illa et quantum ad quodlibet officium pertinet. Item quomodo quelibet officialis suum officium regat. Item quot sunt moniales preter officiales. Item an possint de bonis monasterii conpetenter sustentari. Item an propositus ab eis vocatus benivole veniat. Item an prepositus vel abbatissa vel priorissa aliquas sine licencia episcopi exire permittat. Item an prepositus eis conputet questiones et quando. Item an abbatissa vel priorissa officium suum debite exerceat. Item an aliis bonum exemplum prebeat. Item an corrigenda corrigat. Item an extrinsecus et intrinsecus clausuris debite habeantur. Item an aliqua sola vadat ad fenestram. Item an aliqua cum personis extraneis in claustro vel ad fenestram confabulaciones habeat. Item de hospitis viris in monasterio.

[1]) Der Text der Hdschr. ist an einigen St. verderbt. Die Fehler des Ms., die den Sinn zu stören schienen, sind parenthetisch verbessert.

rectores, eisdem inremissionem peccaminum iniungens, ut dictam festiuitatem cum pulsu et cantu aliisque sollempnitatibus saltem dominicaliter peragere non postponant. Item mandat amodo omnia festa IX leccionum occurrencia infra octauas corporis Christi propter indulgencias differantur in vacantes ferias post octauas preter festum Johannis baptiste, quod non potest congrue mutari. Idem dominus Brand: infra scriptos articulos in publica synodo per ipsum pridie ydus mensis Junii, que erat dominica dies sancte trinitatis, anno domini M°CCCC°XXXV° celebrata legi iussit et publicari ac districcius eosdem mandat obseruari. Item mandat eidem (idem) dominus Brnd: ut constitucio domini Martini pape quinti de festo corporis Christi sepius animabus fidelium inculcetur, maxime cum portatur ipsum corpus Christi ad infirmos, ut tunc luminaria ante et post, et cetera que in ipsa constitucione continentur, et de constitucione domini Eugenii moderni, qui pariformiter totidem addidit quot et Martinus. Item mandat dominus omnibus et singulis sue dyocesis plebanis et altaribus (altarium) rectoribus, ut infra hinc et festum Martini proximum ipsorum ecclesias et altaria non consecratas, quantum de eis est, procurent consecrari. Alioquin dicto termino decurso omnia et singula indulta celebrando in portatibus[2]) et tabulis consecratis ipsis quomodolibet per ipsum aut suos vicarios concessa reuocat per presentes, nisi eciam essent per (pro) principibus et nobilibus castrensibus uel pro infirmis concessa graciose. Item ne interminarios aliquos de ordine mendicancium admittant nisi eiusdem[3]) . . . . . visis patentibus literis et easdem formaliter seruat, alioquin eos (eas) extunc reuocat et esse reuocata dicunt per presentes. Item ne aliquis aliquem excommunicatum, suspensum uel interdictum ab ipso aut suis iudicibus absoluere presumat aut absolutum publicet uel eciam aliquem excommunicatum denuncciat, nisi visis patentibus literis mandatorum. Item ne aliquis ad celebrandam aliquem suam primam missam in ecclesia sua admittet uel capellanum extraneum recipiet nisi visis formatis suis et literis commendaticiis approbatis. Item diuinorum rectores diligenter pronunccient festum Marcij et aliorum ewangelistarum nec non quatuor principalium doctorum tanquam apostolica iuxta eiusdem domini Brand: dudum decreta et processus in visitacione publicatos. Item ut quilibet plebanus habeat proprium sigillum ad exequenda mandata iudicis sub excommunicacionis pena. Item ne aliquis sacerdotum, infirmum cum viatico visitans, calopedatus incedat propter periculum imminendum (imminens). Item ne aliquis sacerdotum in diuinis officiis incedat. Item quilibet plebanorum in loco murato constitutus habeat statuta prouincialia et synodalia, aliorum vero locorum plebanum synodalia ad minus. Item quod nullus ad aliquam (ecclesiam) locatus (aut) accessu altaris se intromittat, nisi prius per literas domini aut sui vicarii sit canonice institutus. Item ne aliquis divinum officium, presertim missam in sua ecclesia in cantu syncopet aut sincopari permittat, nisi fuerit multitudo offertorium attendens, extunc post offertorium

[2]) portat:=tragbare Altäre — [3]) Die Hdschr. gibt rene oder reue pris, das erste Wort ohne irgend ein Abkürzungszeichen, das andere mit einer Bogenlinie versehen (regule prius?).

decantatur responsorium aut aliud cum deuocione. Item ne quis de casibus episcopalibus sine ipsius domini aut sui vicarii licencia speciali se intromittat. Contrafacientes trium dierum canonica monicione premissa excommunicat in hiis scriptis. Item mandat omnibus presentibus, ut quilibet representet se collatori sue sedis et se per eundem inscribi faciet, ne tanquam contumax habeatur. Qui vero sunt procuratores illorum, quibus hoc specialiter est indultum, dimittant mandata sua apud collatores eosdem.

Stephanus dei et apostolice sedis gracia episcopus Brandeburgensis Vniuerso clero per nostras ciuitates et dyocesin Brand: vbilibet constitutis Salutem in domino sempiternam Attendentes deuocionem summorum pontificum bone memorie Vrbani pape quarti ac Martini quinti nec non sanctissimi in Christo patris domini nostri domini Eugenii quarti pape moderni, quam circa diuinissimum preciosissimi corporis et sanguinis domini nostri Jehsu Christi habuerant et habent, Vobis eorundem decreta et mandata et indulgenciarum literas presentibus intimamus, quas hic pro insertis haberi volumus. Mandamus in virtute sancte obediencie, quatenus ad earundem fidelem execucionem procedatis et vestris subditis, ut et ipsi easdem fideliter exequantur, mandare et efficere velitis. Et quia, ut veri simile presumendum est, in multis locis multi deuocione predictorum pontificum accensi libenter participes dictarum Indulgenciarum efficerentur, si diuina officia hore nocturne videlicet et diurne in locis, vbi moram trahunt, celebrentur: Proinde exhortamur et per viscera misericordie dei et eiusdem domini nostri Jehsu Christi obsecramus et statuimus, quod et unanimi nostrorum prelatorum voluntate et consensu ordinauimus, quatenus in locis muratis et vbi vicarii uel altarium rectores cum plebanis sunt, ad horarum earundem conplecionem, signo tamen pulsu ad hoc premisso, ipsi diuinorum rectores cum vicariis conueniant et easdem pariter in ecclesiis cum deuocione decantant et persoluant. In locis vero aliis, vbi sacerdos tantum cum scolare est, ad minus matutine, misse et vespere cum conpletorio decantentur. Ceteras horas in ecclesiis cum deuocione solus presbyter uel cum scolare persoluat, ut sic non solum ipsi clerici, sed ipsi deuoti layci ipsarum indulgenciarum participes effici mereantur. Vobis enim omnibus clericis, qui ut premittitur horas in ecclesiis persoluunt, ad matutinas tantum tres psalmos cum suis antiphoniis et tribus leccionibus et laudibus matutinis singulis octauarum diebus dicere possunt, tenore presencium fundabiliter indulgemus nec ad nocturnum solito more dicere teneantur, ipsa die corporis Christi et dominica infra octauas et ipsa octaua vtique excepta. Volumus eciam et ordinamus, quod omnia festa novem leccionum infra octauas ipsas occurrencia vsque post octauas congruis diebus differantur, de festis vero trium leccionum fiat mencio in vesperis et matutinis cum antiphoniis et collectis. Ceterum in locis, vbi sunt scolares, rogamus et exhortamur, vt et ipsi scolarium rectores ad salutem animarum suarum et suorum scolarium attendant singulis diebus octauarum saltem ad minus matutinas, missam

et vesperas cum suis scolaribus uel cum aliquibus, vbi multitudo scolarium est, deuote decantant nec estimant se idem tempus ociose pertransire et invtiliter perdere, sed pocius attendant et firmiter credant, quod idem Spiritus, cuius misterio panis et vinum in corpus et sanguinem Jehsu Christi transformatur, eosdem vnxione sua inuisibili de omnibus eos docere potest, vicissitudine congrua, si illud cum deuocione exorauerint, talem ipsis laborem reconpensando. Datum Brandeburgi in publica synodo ipsa die trinitatis per nos celebrata anno domini M°CCCC°XXXVI°. Item mandat idem dominus Brand: et seriosius exhortatur omnes et singulos plebanos saltem in locis muratis, vbi scole sunt constitute, diligenter admoneri (admonere) et exhortari eorum parrochianos vtriusque sexus tam in sermonibus quam in confessionibus, ut seruent decretalem ex consilio Maticen: (de vi. et ho., ut qusq. psbr.[4]), videlicet quod eorum (iidem) libros scolasticos manticipent (mancipent) discipulis, ut oracionem dominicam et salutacionem angelicam cum symbalo apostolorum pertinenter discant et fidem in wulgari discendo ad ecclesiam secum recipiant tempore conpetenti. Mandat idem dominus Brnd: articulos infra scriptos sub pena synodali firmiter observare. Primo quod nullus faciat suam ecclesiam sensualem aut antiquam pensionem augeat nec beneficium aliquod a patronis per se uel alium sub pacto recipiat sub pena contra tales a iure promulgata. Item quod quilibet clericus, presertim curatus suis familiaribus vtriusque sexus precium conuencionis eorundem in termino, ad quod fecerunt se conuenire, persoluat, quod si familiares ipsi sic non solui procurauerint, successor conducentis ad id soluendum minime sit astrictus. Item quod nullus ecclesie sue libros ad domum propriam uel alium locum recipiat pro horis legendis, ne per negligenciam amittantur vel alias, prout sepius visum est, defedantur. Item quod quisque hic presencium domino nostro Brand: aut suis officialibus intimet et reuelet, si inter parrochianos suos fuerint publice symoniace prauitates, contractos (contractus) usurarii, publica adulteria, concubinatos (-tus), sacrilegia, diuinaciones et cantaciones, supersticiones aut aliqua alia figmenta dyabolica, que gregem dominicam et dyocesin inficere possent, super quo conscienciam vniuscuiusque in domino exhonerant, nam hoc decretum consilii Basiliensis aperte videtur demandare. Item ne christifidelium circa continuum et familiarem corporis domini nostri Jehsu Christi aspectum tepescat deuocio, mandat, quod capsule in ecclesiis pro deposicione eiusdem sacramenti condite raro uel saltem bis in ebdomada et non amplius reseratur, nisi missa de hoc sacramento contingerit decantari, dempto tamen festo corporis et eius octaua. Item (ne) in dyocesi Brandeburgensi beneficiati, vnus contra alterum vtatur Karolina[5]) sine speciali domini nostri

[4]) cap. 3. X. de vita et honestate clericorum III, 1. ex concilio Matisconensi: Ut quisque Presbyter, qui plebem regit, clericum habeat, qui possit tenere scholas et admonere suos paroecianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat. (pag. 357.)

[5]) Das im Ms. fehlende ne ist unzweifelhaft zu ergänzen. — Unter der Karolina, deren Anwendung hier verboten wird, kann offenbar nicht die nach Karl V. benannte Constitutio Criminalis verstanden werden, sie erhielt zuerst im J. 1507 eine lokale Gesetzeskraft. Es muss ein früherer Entwurf einer peinlichen Gerichtsordnung, durch welche die klerikalen Privilegien gekränkt wurden, im XV. Jahrh. unter gleichem Namen in Geltung gewesen sein.

licencia et consensu: contrafacientes ad mensem ab ingressu ecclesie suspendit in hiis scriptis. Item vbi periculum magis vertitur, ibi caucius videtur agendum. Mandat predictus dominus Brand:, ut confessores in qualitates peccatorum sciant distincciones, que sint venalia, que mortalia, propter (que) episcopus auctoritatem suam hoc casu habens sit consulendus, prout hec in statutis synodalibus plurime continentur, ne ligarent quod debent relaxare. Item quod multi errores circa festiuitatum celebraciones committuntur, mandat, ut curatus debite sciat differenciam inter festa per integrum diem et usque ad meridiem celebranda, prout hec in statutis synodalibus aperte collocantur. Item ne quis curatus in baptisterio non consecrato baptiset aut vbi attenus baptisteria erecta non fuerunt, noua erigat sine dicti domini nostri licencia speciali. Item innouat statutum alias anno elapso promulgatum, videlicet ne quis in altari portabili sub tabula consecrata in ecclesia sua celebret, nisi supra indultum anno presenti obtinuisset speciale. Item quod nullus alteri det licenciam abessendi a synodo, cuiuscunque eciam fuerit status siue preeminencie sine nostro scitu et speciali voluntate. Item quod quilibet saltem curatus huiusmodi statuta et statuenda singulis annis apud alia synodalia statuta conscribat eaque suo in spiritualibus vicario tempore visitacionis exhibeat oculatim, si penam ob hoc condignam voluerit euitare. Item quod presentes in synodo nomina sua scribi faciant et qui procuratores sunt aliorum absencium, procuracionis mandatum eidem domino nostro aut nobis presentent, alioquin absentes contumaces reputant (reputantur) in hiis scriptis. Item omnibus hic presentibus XL dies indulgenciarum de iniunctis sibi penitenciis in domino misericorditer relaxat. Item indulgeat presentibus per se aut per sufficientes procuratores, ut alter alterum in casibus eidem domino nostro reseruatis usque ad proximam synodum absoluere possit, contumacibus vero nichil.

Reuerendus in Christo et dominus dominus Stephanus episcopus Brandeburgensis in uirtute salutaris obediencie sub pena synodali irremissibiliter persoluenda districcius inhibet, ne aliquis sue dyocesis clericus uel laycus alium eiusdem dyocesis clericum uel laycum quacunque auctoritate extra dyocesin suam trahat, citet aut citari procurat, quia ipse per se aut suos officiales vnicuique de altero querulanti paratus est plenam iusticiam ministrare.

Berichtigung.

S. 20. Z. 20. ist statt Sexti u. s. w. zu lesen: c. 28. X. de praeb. III, 5.